
Obsah

- Předmluva Jana Váněho ... 7
- Předmluva autorů ... 12
- Slovo recenzentů ... 14
- Pár slov úvodem ... 16
1. Když vězeň uteče ... 23
- 1.1 Vymanit se z kontroly ... 30
- 1.1.1 Odchod není útěk: pohledem vězeňské praxe ... 32
- 1.1.2 Utečeš, odejdeš, zneužiješ, prostě maříš ... 42
- 1.2 Trestat, nebo netrestat? ... 44
- 1.3 Nenechme se zmást mediálně zkreslenými představami ... 53
2. Vězeňské útoky řečí čísel ... 59
- 2.1 Evropské srovnání ... 67
- 2.2 Jsou vězeňské útoky dostatečným důvodem pro změnu trestní politiky? ... 73
3. Profil českého útekáře ... 79
- 3.1 Kdo utíká z vězení? ... 83
- 3.2 Kdo zneužívá důvěru? ... 90
- 3.3 Útěk jako (nejen) mužská záležitost ... 93
4. Skutečné případy vězeňských úteků a jejich možné dělení ... 97
- 4.1 Od konce války se masové útoky v Evropě již (téměř) nekonají ... 100
- 4.2 Silný, hubený či nemocný? Fyzické tělo a vězeňský útěk ... 110
- 4.3 Útoky na filmovém plátně: fikce, nebo realita? ... 119

4.4 Slavné české útěky ...	143
5. Důsledky vězeňského útěku ...	161
5.1 Co se děje s „útěkářem“? ...	163
5.2 Důsledky pro další aktéry vězeňského světa ...	171
5.3 Útěk jako akcelerátor změn ...	175
6. Očima ředitele ...	179
Několik vět závěrem ...	201
Příloha ...	205
Resumé ...	211
Seznam použitých pramenů ...	213
Rejstřík ...	229

Pár slov úvodem

Filmová zpracování vězeňských útěků jsou mezi diváky velmi oblíbená, jelikož nabízí určité zpřístupnění světa odsouzených. Někdy v nás může jejich zhlédnutí vyvolat pochybnosti, zda je něco takového možné. Mediální produkce sice zpravidla nebývá objektivním vyobrazením reality, na druhou stranu je ale provedení některých skutečných útěků z věznic natolik originální, že si s těmi filmovými v mnohém nezdají.¹

Přemýšleli jste někdy nad tím, jak často k útěkům z věznic dochází? Kdo a proč utíká? Jaké jsou příběhy reálných útěků a jaké mohou mít důsledky? Pokud ano, pak jste sáhli po správné knize.

---

1 V odborné literatuře je pojem útěk (nebo únik) ve vztahu k vězeňskému prostředí vymezován na různých úrovních (Martin, Chantraine, 2018). Teoreticky může být za útěk považováno jakékoliv jednání, které umožní jedinci vymanit se (alespoň na určitý čas) z vězeňské každodennosti, která má totální charakter (Goffman, 1961), což znamená, že je všudypřítomná. Pro někoho může být takové prostředí sklíčující a hledá možné způsoby, jak z něj uniknout.

V mentální rovině je pro takový „únik“ využívána například jóga (Norman, 2015) či duchovní aktivity. V tomto ohledu je pak vězeňská kaple označována za místo svobody v jinak nesvobodném světě (Beláňová, Trejbalová, 2020; Váně, Dirga, 2021).

Ve vězení jen těžko naleznete místo, kde by měla vězněná osoba naprosté soukromí. Většinu času tráví vězni na svých oddílech, které mají v českém prostředí nejčastěji podobu dlouhé chodby na obou koncích ohraničené katrovými dveřmi (tzv. hromadný styl ubytování). V některých případech se vězněné osoby snaží hledat legitimní způsoby, jak uniknout z prostředí oddílu, přičemž ale neopouští prostory věznice. Již zmíněná kaple je v tomto ohledu popisována jako místo nejen duševního odpočinku, ale také fyzického bezpečí. Uvedené strategie jsou však pouze krátkodobým únikem. V této knize se budeme věnovat výhradně útěku ve smyslu fyzického vymanění se z kontroly nápravné služby. Tedy případům, kdy vězněná osoba uprchne z určených prostor a tím poruší podmínky věznění.

Pro většinu z nás má v sobě vězeňství nádech čehosi tajemného, co vzbuzuje zaujetí. Ostatně již tím, že nyní držíte v rukou tuto knihu, jste to dokázali. Když se navíc řekne útěk, vzrušení začne stoupat. Důkazem je neobvykle bohatá mediální produkce vykreslující strhující příběhy vězňů, kterým se podařilo překonat veškeré překážky a znovu se „nadechnout svobody“. Popularita jednoho dílčího tématu však může udělat „medvědí službu“ celému systému.

Útěk vězněné osoby má totiž potenciál ovlivnit pohled veřejnosti na vězeňský svět a jedince, kteří v něm po určitou dobu žijí a pracují. Zkušenost s pobytem v nápravném zařízení je (nebo lépe řečeno byla) tradičně spojována se stigmatizací (Goffman, 1963) a představovala část života jedince, se kterou se běžně nechlubil. V určitém ohledu to platí i pro zaměstnance, kteří vypovídají o nízké společenské prestiži svého zaměstnání a práci ve vězeňském zařízení veřejně neprezentují, někdy ji dokonce tají (Dirga, Hasmanová Marhánková, 2014).

V současné době tomu tak již být nemusí a přibývá vězněných/propuštěných osob, které svůj pobyt za mřížemi dávají na odiv a sklízí za to u části veřejnosti obdiv, v některých případech i značný finanční profit. Příkladem může být bývalý profesionální fotbalista Tomáš Řepka, který svou zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody popsal v knize *Deník ze dna* (2020), nebo Leo Beránek, jenž svým videoklipem k písni Kluci z basy rozvířil v roce 2021 diskusi nad zabezpečením českých věznic.

Specifickou roli v oblasti proměny stigmatizace vězňů a vězeňského života hrají dlouhodobě právě útky. Pojí se s nimi různorodé interpretace od selhání systému a zaměstnanců věznic až k odvaze a vynalézavosti vězněných osob. V historii více i méně vzdálené nalezneme řadu příběhů, ve kterých získali uprchnuvší vězni značnou popularitu a z některých se stali celebrity.

Již v 18. století se svými útky proslavil Jack Sheppard. V roce 1723 uprchnul z věznice Clerkenwell v Londýně. Je mu připisováno prvenství v provedení útěku pomocí svázání povlečení a prostěradel, po nichž se následně spustil z okna své cely. Při útěku mu asistovala Bess Lyon. V následujícím roce dokázal

Sheppard provést další dva útěky z věznice Newgate. Při prvním uvolnil v mříži celý prut a protáhl se ven. Při druhém se zbavil pout, dostal se na střechu věznice a odtud na dece sklouzl na střechu sousední budovy, ze které nakonec utekl hlavní branou (Skirboll, 2014). Pro svou nepolapitelnost se stal miláčkem národa. Jeho životní příběh se později objevil v řadě literárních a uměleckých děl (například v románu s názvem *Jack Sheppard* od Williama Harrisona Ainswortha z roku 1939).

Dalším ze slavných „útěkářů“ byl Alfred George Hinds přirovnávaný k proslulému kouzelníkovi Harrymu Houdinimu.² Hinds je znám taktéž pod přezdívkami „Nepolapitelný Alf“ či „Král útěků“. Pro útěky z věznic měl značné nadání, povedlo se mu jich za svůj život hned několik. Útěk z roku 1955 dodnes obestírají nejasnosti, odtud onen kouzelnický příměr. Hinds se stal v Británii nejdříve obdivovaným rebelem a po svém propuštění jedním z nejhlasitějších kritiků tamějšího vězeňství.

Nemusíme však chodit tak daleko do minulosti. Vězně, který si získal celonárodní popularitu díky svému útěku, nalezneme i v českém prostředí. Řeč je pochopitelně o Jiřím Kajínkovi, který se do paměti národa zapsal slavným útěkem z mírovské věznice, jenž se dočkal i filmového zpracování. Sám Jiří Kajínek o svém životním příběhu pravidelně informuje veřejnost prostřednictvím sociálních sítí, pořádáním přednášek či v knize *Můj život bez mříží*. Některá česká média jej dokonce označují za tzv. influencera.³

Autentické výpovědi přímých aktérů vězeňských útěků jsou na jednu stranu zajímavým zdrojem informací, na druhou stranu je ale potřeba k nim přistupovat kriticky. Hrozí zde totiž riziko jednostranné prezentace vězeňského světa. V některých případech se vůči tomu vymezili i ostatní vězni. Příkladem může

2 Připodobňování vězňů ke slavným kouzelníkům kvůli jejich nevysvětlitelným útěkům není nijak neobvyklé. Kromě Hindse byl jako „korejský Houdini“ označen například Choi Gap-Bok, kterému se v roce 2012 podařilo uniknout z cely malým otvorem určeným pro podávání stravy. Dalším asijským „Houdinim“ byl například Japonec Yoshie Shiratori.

3 Viz Ochmanová, 29. 10. 2021.

být recenze výše zmíněné knihy Tomáše Řepky jedním z odsouzených uveřejněná v roce 2020 v časopise *Reflex* pod názvem „Vězeň recenzuje knihu Tomáše Řepky: Na dno si nesáhl, uplácení dozorců kartičkami s podpisem je alarmující“.

Záměrem naší knihy je nabídnout čtenářům alternativu. Ve své praxi jsme se již mnohokrát setkali s řadou zažitých polopравd a nepřesností, které se s vězeňskými úteký pojí, a to jak u našich přátel, tak kolegů. Naší ambicí a cílem knihy je poskytnout čtenářům základní odborný vhled do problematiky vězeňských útěků⁴ založený na práci s různými zdroji dat, které popisujeme níže.

Bez ověřitelných informací se při snaze o kritickou reflexi zvoleného tématu jednoduše neobejdeme. Ve slavných hollywoodských filmech je ale zpravidla nenalezneme. Příznějme si, že je často neposkytují ani seriózně se tvářící zpravodajství. Dokonce ani současná produkce odborných publikací nepředstavuje dostatečnou oporu. Je sice pravdou, že dochází k postupnému oživení zájmu o studium vězeňského prostředí (Dirga, 2021), zároveň však zůstává téma útěků stále výrazně opomíjeno. Příslibem do budoucna může být snaha o rozvoj dílčí disciplíny v rámci sociologie, kterou bychom mohli označit jako sociologii vězeňských útěků (sociology of prison escapes) (Martin, Chantraine, 2018).

Znalosti a vědomosti stran uvedené problematiky se nám nicméně zdají být v českém kontextu stále značně roztráštěné. Za přínosné proto považujeme na jednom místě uceleně shrnout námi získané poznatky a přispět tím k usměrnění zakořeněných představ. Věříme, že kniha bude užitečná pro každého, kdo se o svět za vysokými zdmi s ostatním drátem zajímá. Snad také dílčím způsobem přispěje k rozvoji tuzemského vězeňského výzkumu.

---

4 Nejedná se o čistě akademický text založený na realizaci systematického výzkumu, ale spíše o populárně naučné dílo psané s cílem poskytnout základní vhled do zkoumaného tématu na základě práce s uvedenými daty/zdroji.

Při snaze o dosažení popisu, který by se co možná nejvíce blížil realitě, jsme vycházeli z kombinace různých zdrojů dat. Zejména se jednalo o naše vlastní profesní zkušenosti získané z dlouholetého působení v českém vězeňství (v pozici zaměstnance věznice a posléze ředitele věznice) a z realizace řady terénních výzkumů. Jakkoliv se můžeme domnívat, že náš pohled má jistou vypovídající hodnotu a forma vzájemné spolupráce je přínosná,⁵ rozhodli jsme se jej doplnit o perspektivy dalších aktérů, kteří se na každodenní praxi českého vězeňství podílejí a s tématem vězeňských útěků mají zkušenosti.

Během přípravy knihy jsme provedli rozhovory s celkem 32 odborníky na vězeňství a trestní justici, mezi kterými byli zastoupeni představitelé Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, ředitelé věznic, vězeňští psychologové, pedagogové, uniformovaní příslušníci oddělení vězeňské stráže a oddělení prevence a stížností (slangově označováni za „vězeňskou policii“), ale také soudci, právníci a experti na české trestní právo.

Do analýzy jsme dále zahrnuli vybraná statistická data. Na základě písemné žádosti jsme získali od Vězeňské služby České republiky část agregovaných dat z let 2013–2020. Poskytnuté údaje jsme doplnili o volně dostupné statistiky publikované zejména ve statistických ročenkách a výročních zprávách Vězeňské služby České republiky.⁶ Využitelným zdrojem informací jsou také každoroční zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky, které vydává Ministerstvo vnitra. V těchto zprávách jsou zveřejňovány bližší informace k jednotlivým případům, ze kterých lze vyvodit způsob provedení útěku. Pro účely mezinárodního srovnání jsme využili dostupné zahraniční výzkumy a statistické databáze.

---

5 Z metodologického hlediska jde o spolupráci mezi outsiderem a poloinsiderem (Dirga, 2017b). Jinak řečeno se jedná o spojení dlouholetých zkušeností s každodenním fungováním věznice (pohled „zvenitř“) s akademickou perspektivou (pohled „zvenčí“).

6 Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky. Vscr.cz [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>; Výroční zprávy. Tamtéž. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/vyrocní-zpravy>.

Jak si níže vysvětlíme, vězeňský útěk je v českém prostředí trestným činem, a má tak přímou souvislost s oblastí trestního práva. Pro naše účely jsme proto využili také některé anonymizované rozsudky získané od jednotlivých soudů na základě žádosti o informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon č. 106/1999 Sb.). Ty jsme doplnili prací s volně dostupnou judikaturou soudů různých stupňů. Z pohledu písemných dokumentů byly dále využity vybrané legislativní prameny a předpisy upravující výkon vězeňství a činnosti Vězeňské služby České republiky. Vynechány nemohly být ani koncepční a strategické dokumenty. Samozřejmostí je práce s odbornými texty, jako jsou studie a knihy, na které průběžně odkazujeme.

Součástí naší analýzy jsou dále jednotlivé skutečné útěky, u nichž jsme vycházeli primárně z volně dostupných zdrojů. Poskytnutí kazuistik bylo Vězeňskou službou České republiky zamítnuto. I z veřejně publikovaných informací však lze poměrně detailně popsat vybrané případy.

Původně jsme plánovali použít do knihy ilustrační fotografie z vězeňského prostředí. Uvedený materiál nám však nebyl Vězeňskou službou České republiky poskytnut. Důvod potenciálního ohrožení bezpečnosti věznic je jistě relevantní, jelikož zabezpečení věznic a bezpečnost jednotlivců by měla být na prvním místě. Publikační aktivity se uvedenému musí přizpůsobit. Na obsahu předkládaných argumentů to však nic nemění.

Na tomto místě bychom rádi refletovali další dílčí omezení, kterým je absence výpovědí samotných vězňených osob. Přístup k této skupině byl v době protipandemických opatření velmi ztížen a po určitou dobu zcela znemožněn. Jsme si vědomi tohoto limitu. Text tak vychází z výpovědí ostatních skupin aktérů českého vězeňství.

Knihla se skládá ze dvou hlavních částí. V první nabízíme čtenářům základní teoretický přehled pojmů a konceptů, které považujeme za nepostradatelné při snaze porozumět fenoménu vězeňských útěků. Doplnujeme je prací s vybranými statistikami. Druhá část knihy je pokusem o přiblížení reálné vězeňské praxe.

Využíváme k tomu zejména popisu skutečných případů a zkušeností našich kolegů pracujících v „první vězeňské linii“. Nemůžeme a ani nechceme ovlivnit způsob, jakým budete knihu číst. Domníváme se však, že její první část přináší stejně hodnotné a zajímavé informace jako ta druhá. Bylo by chybou ji přeskočit.

S velkou pravděpodobností neexistuje země, ve které by z vězení nikdo neutekl. Stejně tak jako vězeňství jsou i vězeňské útky celosvětovým fenoménem. V knize pracujeme se zajímavými případy, které se odehrály v zahraničí, a využíváme poznatky zahraničních výzkumů. Hlavní pozornost však bude věnována českému kontextu. Začneme tím, že si ukážeme, jakým způsobem může být vězeňský útek v našich podmínkách vymezen.